

75
Прот. М. Федорович

НА СТЕЖКАХ ЖИТТЯ

UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH OF U. S. A.

SCIENTIFIC THEOLOGICAL INSTITUTE

Rev. N. FEDOROVICH

ON THE PATHWAYS OF LIFE

NEW YORK

1960

BOUND BROOK

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В С. Ш. А.

НАУКОВО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ІНСТИТУТ

Прот. М. ФЕДОРОВИЧ

НА СТЕЖКАХ ЖИТТЯ

НЮ ЙОРК

1960

БАНД БРУК

Друкарня Української Православної Церкви в США.

P. O. Box 595, So. Bound Brook, N. J. — U.S.A.

Св. Феодосій Печерський, славний подвижник Києво-Печерської Лаври, так навчав своїх учнів-монахів:

„Якщо ти, брате, у своїй келії відмовиш двадцять Ісальнів, то ще менше, ніж ти спільно із братією в церкві відспіваєш один раз: Господи, помилуй”...

„Я дорога, і правда, і життя”
(Євангелія Св. Іоана XIV, 6)

I. НА СТЕЖКАХ І МАНІВЦЯХ ЖИТТЯ

При недавніх розкопках біля Риму відкрили знавці церковної старовини гріб знатної людини із перших віків християнської ери. Напис на цьому тробі був такий: тут спочивають кості Сіміліса, генерала імператора Траяна,¹⁾ власника 15 віль (палат) біля Риму. Помер у 87 році життя, проживши всього 7 років... Такий напис казав він сам віписати на мармуру, над своїм тілом.

Що означають ці слова Траянового генерала? Вияснення їх зовсім просте: цей римський вельможа став у дуже пізньому віці християнином, бо аж у 80-му році свого життя „народився” для Христа, прийнявши святе Хрещення. Тому й прожив у правдивій Христовій вірі тільки сім років! А цих раніш прожитих 80 довгих він не числив зовсім, не вважав цього паганського періоду свого життя — за гідне людини життя. Просто, стидався свого так довгого, змарнованого для Бога життя. Життя, напевно, дуже рухливого, повного воєнної слави та вишуканих достатків, роскошів світу. А як жили і вживали світу давні римляни, знаємо добре.

Подія із віднайденим гробом генерала Сіміліса дуже замітна й вимовна. В ній криється велика духовна наука для всього світу і

1) Римський ціsar Марк Траян жив між 52 і 117 роками християнської ери і належав до найбільш славних володарів паганського Риму. До християн ставився також вороже. Дуже дбав за розквіт і силу своєї великої імперії. В історії Української Землі він знаний із того, що на кордонах своєї імперії казав сипати великі оборонні вали, частина яких переходила через територію нинішніх українських земель. Це так звані „вали Траяна”.

для всіх нас. Історія цього генерала-паганина, потім християнина, це історія змарнованого людського життя. Це історія життя людини без пізнання Бога; життя, відданого світові і суєті його. Життя, про яке пише св. Павло: ти думаєш, що ти живеш, а ти не живеш...

Сьогодні, як і раніш, таких людей, як цей генерал цісаря Траяна — тисячі, ба, і мільйони. Людей, що живуть без думки про Бога, без вищої ідеї, релігійної чи народньої, що живуть з дня на день! Що живуть для гроша, або — яких „богом” є живіт (висказ св. Павла). Таких людей називає наш церковний поет Гавриїл Костельник, у своєму творі „Пісня Богові” „одітими звірями”... Більш досадного і саркастичного вислову від того годі знайти в людській мові. Одіті звірята в роскішних домах, в автаках, по фабриках, на срібних екранах телевізії, а може й під одним дахом з нами, в нашій родині. Що для них Різдво чи Великдень — звичайнісінький день у році, з тією різницею, що тоді добра нарада забавитися, вихилити чарочку з приятелями...

I. Історія світу перед Народженням Сина Божого — це історія блукання людини. Це дорога по стежках і по манівцях цього життя. Це дорога, що веде просто в обійми легендарної потвори, Сфінкса. Тільки глибоко віруюча людина зможе дати йому добру відповідь, і таким чином уникнути вічного Божого осуду. Який був досіль справжній сенс нашого життя? Хто був наш іdeal життя: Епікур, Дарвін, Маркс-Сталін — чи Христос?

Один із найздібніших письменників і вчителів християнства, блаженний Августин, довгих 30 років важко в цьому засадничому питанні помилявся. Тому не відмовляв собі нічого, що світ може людині дати, людині-звіреві. Походив з багатого та аристократич-

ного роду, мав найбільшу освіту на ті часи, однак зійшов на саме дно людського пониження, живучи в паганстві. По довгому і грішному блуканні, послухав своєї праведної матері, святої християнки, що день і ніч благала Господа за свого блудного сина... Прийняв св. Хрещення, і з великого грішника — став великим Святым. Його твір „Визнання” (сповідь життя) належить по нинішній день до найкращих творів світової літератури. Це сповідь зболілої душі, що, по довгих манівцях, знайшла врешті спокій, рівновагу і щастя, бо знайшла Бога.

А наш український філософ і містик, славний Григорій Сковорода до кінця свого праведного життя казав про себе: „Світ мене ловив, але не впіймав!” В цьому реченні Сковороди була зібрана не тільки вся так оригінальна програма його життя, але і програма життя доброго християнина, програма св. Євангелія. Що поможет людині здобути ввесь світ, а погубити свою душу?

Як дуже відмінними були погляди великих мужів і поетів у інших народів Європи, що жили в тому самому часі, що й великий праведник землі української Григорій Сковорода. Великий німецький поет Гете казав, що ціллю життя людини — це слава і культ самого себе, головно ж вигоди й приемності свого тіла. Його „духовний учень”, Гітлер, пішов ще „вище” своєю теорією і навчав про німецького „іберменша”, надлюдину. Великий поет Гете провів своє життя серед великих приемностей світу, включно з неморальністю. Але на старості своїх літ, маючи 75 років, побачив свою помилку, кажучи: „Все мое життя я почувався, як той щур, що, ковтнувши солодкої отруї, бігає по всіх норах, шукаючи води, а по дорозі споживає все, що попаде... При цьому чув я дивний богонь в середині моого єства, спрагу чогось

вишого і кращого . . ." А перед своєю смертю написав він таке: „В моєму довгому житті я не зазнав ані чотирьох тижнів правдивого вдовілля". Нещасна людина, що в своєму житті шукає тільки свого заспокоєння і слави! Знову ж інший великий муж західної Європи, Паскаль, сказав на старості своїх літ: „Інстинкт дає нам відчути, що щастя треба шукати поза собою" . . . Зрештою і він, і Гете, і сотки таких, як вони, повторили тільки стару істину царя Соломона — про „суєту суєт".

ІІ. Підемо ще дальнє і скажемо, що не тільки особистого щастя треба шукати людині „поза собою" (тоб-то у Бога), але й все людське життя, вся історія народів, кожний державний лад, опертий виключно на дочасних, матеріальних основах, веде до занепаду. Людину, родину, народ, державу і все людство. Докази? Вистане відкрити сторінки історії на горезвісній французькій революції, або востаннє на державі жаху і терору, якій на імення „СССР", а з другого боку подивитись на сторінках історії — іншу державу, основану виключно на вірі в Бога, на Його Біблії та справедливості. Це історія Злучених Держав Америки. Це зворушлива історія первісних 13-ти стейтів цього благословленного краю, прибіжища всіх „гнаних і голодних" (не в большевицькому стилі) — за останніх двісті років. Відома є глибока релігійність, просто дитяча віра в Бога і в Його допомогу-ласку, що її бачимо в „батьків-основників" Сіону волі і свободи — Америки. „На Господа уповаемо", — не дарма ж вибито на монетах цього краю. В цьому значенні стануть для нас ясні слова, що їх сказав був президент США Д. Айзенгавер в одному святочному зверненні до свого народу: „Лише віра в Бога вчинила Америку такою великою державою у світі, якою вона тепер є".

Боляче й соромно українській людині читати безбожницькі, антицерковні міркування про релігію, про Біблію, про українську церковну спадщину нашого земляка й „поступового” письменника В. Чапленка. Ця убога духом людина у своїх недавніх препоганіх, злобних витівках у нашій пресі та деяких журналах „перетнала” в ненависті до християнства чи не самого колишнього большевицького „апостола” атеїзму Ярославського. Йому ж не дивуватись, це була людина духом чужа для християнства, високий партієць, що на своєму безбожницькому „бізнесі” в ССР зробив був високу кар’єру під всемилостивим оком свого „патріярха” Сталіна... Що ж --- „вільно собаці брехати й на самого Бога”, каже наше прислів’я.

Глибоко релігійна традиція великого американського народу й досіль зберіглася поміж старою, провідною верствою цього народу. Згадати б багато-мільйонові фундації на добре, релігійні цілі багатіїв: Карнегі, Форда, Ракефеллера й інших знатних американців. Звідсіль ж небувала пошана до духовенства у цій державі, без огляду на їхню конфесію. (Як невесело щодо цього у нас, українців). Або старий американський звичай що кожну сесію Конгресу (парляменту США) відкриває молитвою капелан-духівник цього ж Конгресу! Від ряду років, в роковини українського державного свята --- Злуки українських земель в одну Соборну Українську Державу, американський Конгрес і Сенат відступають цю честь достойникам-духовникам обох Українських Церков у США. Також кожночасний ново-обраний Президент США складає у день своєї інавгурації присягу на Святу Біблію. Свого часу, після посвячення першого підводного атомового човна „Навтілюса”, вся залога його пішла у церкву помолитися на щасливу путь світами.

III. Направду, навіть вороги тієї країни не можуть казати, що вона лише „невольниця доляра”; що поза матеріальними, дочасними речами не бачать духових і вічних. На п'ять найбільш почитних на книжковому ринку американських книжок (це так звані „бест селлерс”) — кожного року аж три книги мають релігійну тематику! І далішне каже статистика, що з-поміж усіх держав вільного світу — найбільше релігійних книжок, брошур, журналів друкується в США. З кожним роком видний тут щораз більший „голод” на релігійний корм, у формі друкованого слова, літературних творів, популярних видань, часописів.

Весною 1959 р. захворів на недугу пістряка дуже популярний американський телевізійний артист, Артур Гадфрей. Під час операції вирізано йому одну половину знищених пістряком легенів. За час його побуту в шпиталі в Нью Йорку — дістав він з цілої Америки десятки тисяч листів від своїх звеличників. Як повідомляли американські журнали, в кожному листі була згадка про Бога, про молитву за видужання артиста, надія на Божу поміч. Кілька осіб відчияло щоденно пошту хворого артиста, а один з його секретарів заявив: „Я не знов досіль, що ми така релігійна нація! Ціла Америка молиться за Артура Годфрея!”...

Яким же контрастом, саме на цьому континенті, звучать блюзірські писання В. Чапленка, пропагатора безбожництва поміж українцями в США!

З цього кожному з-поміж нас ясно, кому покланяється ця передова країна світу, надія всіх гнаних і поневолених комунно-безбожництвом народів світу, зокрема українського. А кому ми покланяємося у цій державі? Чи поза своєю роботою, поза своїми „гавзамі” і „карами”, поза достатнім і вигідним

життям — ми добачуємо духові вартості нашого життя? Що бере в нас верх — матеріальне чи духове? Часове чи вічне? Яке наше відношення до своєї Церкви, її потреб і проблем? Святий наш Рівноапостольний князь Володимир Великий одну десятину своєго майна і прибутків з нього віддавав на святі Божі domi, школи, монастири. Те саме чинили довгими століттями — наше боярство, гетьмані, славне козацтво. Те саме (старобіблійне) складання „десятини” своїх прибутків на Боже, святе — бачимо у цій державі нашого поселення, наприклад у протестантів. Запитаймо себе — які наші недільні пожертви на свою церкву, на свою Дієцезію, на громадські потреби? Чи вони йдуть упарі з нашими дочасними прибутками?

Каже Св. Апостол Яків у своєму Соборному Посланні: „Яка користь, браття мої, коли хто говорить, що має Віру, але діл не має? Чи може спасти його Віра?” (ІІ, 14). Або дальше: „Оточ чи ви не бачите, що людина оправдується від діл, а не тільки від Віри” (ІІ, 24); та дальший стих: „Бо як тіло без духа мертвє і Віра без діл — мертві”.

II. СФІНКС ЖИТТЯ

Усім є знане слово Сфінкс. Воно означає щось загадочне; щось, що важко, майже неможливо людині відгадати. Слово це походить із старо-грецької мови, із переказу про мітичну потвору Сфінкса, напів людину, напів звірину. Старо-грецька мітологія розказує, що та потвора жила на дикій придорожній скелі біля столиці Теб, і ловила людей, які переходили дорогою. Кожній своїй жертві давав Сфінкс якусь загадку до розв'язання, звичайно таку трудну, що людині неможливо було її відгадати. Кожного нещасливця, що не відгадав, Сфінкс душив, а тіло кидав у глибоку пропаст. Багато людей згинуло на цій дорозі... І каже грецький переказ, що знайшовся один чоловік, на ім'я Едип, що дав Сфінксові добру відповідь. Ця відповідь так дуже налякала цю потвору, що вона з диким ревом кинулась у глибоку безодню, де й згинула.

Історія із цим стародавнім, легендарним Сфінксом, у зміненій формі, повторюється довгими віками. Перед таким Сфінксом-загадкою стоїмо й ми, стоять мільйони людей на світі. Кожну людину, як і все людство, мучить-переслідує одна велика загадка. Над її розв'язанням ломили свої голови великі гenii світу, найбільші мислителі і вчені. Що більше: кожна людина з цією загадкою рожиться! З цією великою загадкою-проблемою ростемо й ми всі, з нею старіємося і вмираємо.

I. Тою великою загадкою світу - є питання: пощо людина живе на світі? Який справжній сенс нашого життя? Чи варто жи-

ти за всяку ціну? Яке призначення і яка ціль нашого життя? Чим воно, наприклад, відмінне від життя лева, чи коня?

Це важке до болю питання, все таке актуальне, стойте все життя перед нами, часто без відповіді. В результаті — невмомливий Сфінкс кидає людину в долину гріху і припинення, поміж скелі сумнівів і морального безпуття.

Отож посвятім хвилину нашої уваги, дрібну окрушинку нашого серця — цьому серйозному питанню, загадці нашого життя. І то не у формі якоїсь проповіді, чи бословського трактату, а при помочі тихої роздуми над самим собою.

ІІ. Все наше життя є одним нерозгаданим запитанням, Сфінкском. І майже кожна доба історії людства давала інакшу відповідь на питання: навіщо живе людина на світі? Найбільш низьку і нужденну відповідь дав на це питання грецький філософ Епікур, що жив 300 років до Христа. Його відповідь — це теорія повного і безконтрольного уживання світу. Вона дала йому сумнівної вартості титул „батька матеріалізму”. На його думку, людина живе, щоб істи і піти, та й тільки. „Живу, щоб істи, а не ім — щоб жити”.

Теорія, а ще більше практика Епікура, іде нестримною лавиною почерез всі віки до нині. Вона, немов терміти, знищила не одну стару імперію, навіть сліди за нею затерла. В першу чергу — найбільше нам знану, римську імперію цезарів. Староримське гасло „діли і пануй над світом” замінено новим: „карпе діем”, лови момент! І це привело горді колись римські легіони до повної дегенерації, до упадку держави.

Погляд Епікура на життя людини це повне заперечення й основне знищення вищих, духових понять людини. Заперечення культури, поступу людського ума, руїна громад-

ського ладу й моралі. Програма старого циніка Епікура знайшла своє „завершення” в теорії Дарвіна, що в минулому столітті поставив тезу походження людини — від звірини, так званою дорогою „еволюції, розвою”. Коли лінію Епікура потягнемо ще дальше, так на її кінці побачимо Енгельса й Маркса, творців теоретичного комунізму. За ними Ленін і Сталін стали батьками так званого практичного, дієвого комунізму, — большевизму. Життя для революції, для знищенння „старого” ладу у світі.

ІІІ. Як бачимо, зовсім фальшиву відповідь дали Сфінксові життя — і Епікур, і Дарвін, і Маркс-Сталін та їхні наслідники. А також бачимо, що залежно і від нашої відповіді — покотиться наше життя. Покотиться й само колесо історії. Живу для себе; живу, бо я вищий ступінь звірини... Живу без думки; живу для гроша, живу з дня на день... Або — живу, щоб понести вогонь і руйну революції по всьому світі...

Скажемо, що і Епікур, і Дарвін, і Маркс-Ленін-Сталін і Ко. на основне питання: пошо людина живе на сім світі, дали абсолютно мильну, фальшиву відповідь! Противну Богам і людським законам.

В дальному розважанні побачимо іншу категорію людей, що теж не дали Сфінксові доброї відповіді, і тому жде їх така сама доля, яка і їхніх попередників стрінула: безоднія злочину, а опісля забуття і погорда. — В дальшій частині цього християнського розваження побачимо, хто саме дав найкращу відповідь Сфінксові життя. Хто прочистив, зробив безпечною і радісною дорогу нашого життя. Хто дав найкращу відповідь на оце хвилюче питання: який сенс і яка ціль нашого життя на цьому світі?

ІІІ. КЛЮЧ ДО ВІЧНОГО ЖИТТЯ

В 79 році від народження Ісуса Христа сталася небувала в історії катастрофа. В середній Італії наступив страшний вибух вулкану Везувія, що гарячим попелом і вогненною лявою-смoloю закрив два міста, Геркуляnum і Помпей. Мало хто мав змогу врятувати своє життя в цьому стихійному нещасті. Тисячі людей знайшли свій кінець в пару годин. Багато соток літ ці два міста лежали покриті високим шаром вульканічного попелу. Пізніші віки зовсім забули про цю подію. Аж в останньому столітті, при помочі новітньої техніки і вкладом мільйонових сум гроша, як італійського уряду, так і американських добродіїв, стали відкопувати забуті руїни. Світ відкрив багаті скарби тодішньої культури.

Кільканадцять років тому відкопали засипану в'язницю в містечку Помпей, і відкрито один дуже трагічний момент з часу катастрофи: в тюрмі були заковані ланцюгами чотири в'язні. Коли наступило нещастя і вибух вулкану охопив жахом місто, всі люди стали втікати серед темряви, попелу, трійливих газів і нестерпної гарячі. Утік і чоловік, що пильнував в'язнів, тюремщик. У поспіху лишив двері тюрми відчинені, навіть по дорозі біля дверей загубив жмут тюремних ключів. Були там ключі до кайданів, якими закуто в'язнів. Ключі були недалеко. Отож досягнути їх... Близьче й близьче наблизився потік ляви, все більше душив жар нещасних в'язнів. Все важче було їм дихати. Вони напружували всі свої сили, щоб дістати ключі, щоб розімкнути кайдани і рятувати своє життя. І не змогли, впали за кілька кро-

ків від ключів, їхні руки були звернені в сторону ключів...

1. Оця трагічна подія із першого віку християнської ери має велике моральне значення. В ній криється цінна духовна наука для всього світу, і для нас усіх, по всі віки. Ці чотири нещасливці, в'язні, присипані попелом і камінням Везувія, це ніби людство у гріховному світі. Це є тисячі і мільйони істот людських, смертельно зв'язаних приманами і турботами цього земного життя. Ці люди — не гідні бачити світла Божого життя. Це душі, що в пошукуванні „неба на землі”, гинуть для Бога і вічності під тягарями і звалищами гріховного життя.

Недавно у першу неділю нашого Великого посту в Нью Йорку мав проповідь один славний духовний промовець. Він сказав таке: „Все нинішнє виховання людини і вся цивілізація — це велике марнування часу і гроша, якщо людина не знайде доброї відповіді на питання: нащо я живу? Куди я йду? Чи є Бог?”

Як бачимо, стара історія з легендарним Сфінксом актуальна по нинішній день. Навіть нинішній людині, що збегнула таємниці атому, що, за словами Т. Шевченка, не тільки „зорі лічить”, але задумує летіти до них ракетовими стрільнами, саме цій високо модерній людинігоді дати відповідь на головне питання нашої екзистенції: яка мета мо-го життя?

Трагічна подія в Помпеї майже дві тисячі літ тому, історія нещасних в'язнів у кайданах, їхні зусилля дістались до ключа від їхніх кайданів — це також трагедія нинішньої людини, людини в добу атома.

II. Де рятунок для світу? Де світло для тих, що в темряві? Де шукати спасіння тим, хто присипані попелом суєтного світу? Хто має ключі життя вічного, щоб ними розімкнути

кайдани закованих, — не чотирьох в'язнів в Помпеї, а всіх людей у світі? Бо всі ми согрішили в Адамі, всі ми є дітьми гніву, каже Св. Апостол Павло. А в 50 Псалмі каже цар Давид: „В гріахах породила мене мати моя”.

Спасіння й оборона від заливу пекельного Везувія для нас усіх — це тільки Христос Гоподь і Його благовістя. Він надія і спасіння світу, Він дорога, Він світло, Він життя. Він виразно сказав: „Не збирайте собі скарбів на землі, де ржа і міль нищить, і де злодії підкопують та крадуть. Збирайте собі скарби на небі... Бо де є скарб твій, там буде й твоє серце” (Мт. VI, 21). — Ніхто перед Ним не сказав такого слова, ніхто не дав Сфінксові життя такої відповіді на його питання: пощо людина живе на світі. Живе вона — не для себе, а для Бога. Не собі, а Богові служить; не земних скарбів, а небених нам шукати на цім світі. Інакшими словами, увесь світ — це великий ошуканець, бо він відвертає нас від Бога та Його царства на землі й вічного блаженства на небесах. Тому з приходом Христа Господа на цей світ, а ще стисліше — зі смертю Божого Сина на горі Голгофі, зломана була сила пекла на землі. Христос, як співається на Великдень, — „смертію смерть подолав”. Смертію своєю на хресті — вічну смерть людини поконав, отворивши нам брами до небесного царства. Як сказано вище, ніхто до Христа, ані ніхто по Нім не дав такої ясної й авторитетної відповіді на відвічну загадку життя: хто ми? Куди ідемо? Чого живемо? Яка наша остаточна мета? З приходом Сина Божого на цей світ — гріховна бестія на порозі нашого життя кинулась у глибоку безодню. Гріховний, пекельний Сфінкс вже більше не є грізний для тих, що в „Христа хрестилися і в Христа одягнулися”, як кажуть слова Св. Літургії у великі Господські свята в році. Господня сила і ласка,

що сплинула на світ у першу Велику П'ятницю на Голгофі, — зробила людину дитиною Божою. Зі земного звіря зробила ангела в подобі людській.

ІІІ. Чи знаємо ми якслід нашого найбільшого оборонця і приятеля, нашого Провідника і Спасителя Христа? Чи віруємо в Нього і чи Його любимо? Як одиниця, як громада, як народ? У книзі великого ідеолога та історика Української Землі Вячеслава Липинського, під заголовком „Листи до Братів Хліборобів”, на 14-тій сторінці „Вступу” до тієї книги є речення: „Україна — це не рай земний, бо раю на землі не може бути. Україна — це найкраще виконаний обов'язок супроти Бога і людей. Україна — це першзвавсе Дух, а не Матерія. І тільки перемогою духа може бути з хаосу матерії створене щось, що має свою душу, що існує — власне Україна... Тільки великим Христовим походом Духа на українське Пекло тілесних пристрастей і хаосу матерії — можна створити Україну!”

Християнський похід Духа — це поворот українського народу до Христа. Тільки в проміннях Божого Закону буде вартісним наше життя, як одиниці, так і всього народу і нашої майбутньої держави.

Подія з 79 року, про яку сказано на початку, нехай стоїть все життя перед нашими очима. Трагічні були години нещасних чотирьох в'язнів і їхні зусилля дістались до ключів, щоб розімкнути ними свої кайдани... В чиїх руках ключі до життя вічного? Тільки в руках Христа Спасителя. Він Альфа і Омега, початок і кінець. „До кого ж підемо, Господи. Ти маєш слова життя вічного”, — сказали одного разу Апостоли до свого Учителя. Ключі до нашого щастя на землі і до вічного блаженства на небесіх в руках Христа. Шураймо ж їх і знайдемо.

IV. ЧИ МИ ЗНАЄМО ХРИСТА?

Діялось це під час визвольних наших змагань, в 1919 році, на західно-галицькому фронті. В гуртку українських старшин велась оживлена дискусія про те, який має бути лад у майбутній нашій державі. На захід від залізничної лінії Хирів-Самбір було чути оживлений рух ворожих військ; щораз ближче до фронту підсувалась сильно озброєна армія Галлера. За кілька днів мала початись рішальна офензива польських військ. В тому часі, як розказував мені перед роками один наш сященик, учасник цих боїв, — велась в окопах дуже оживлена дискусія на релігійно-церковні теми. — „Причиною всього лиха в нашім народі є духовенство”, зачав розмову один старшина, правник, людина дуже ліберальних, як не атеїстичних поглядів (це в тому часі було в моді). — „Яка ціль, пане товаришу, годувати наш народ релігійними ідеями людини, що жила тому дві тисячі років? Треба нам іти з духом часу, тобто дати народові актуальну поживу духа, піднести селян національно й соціально, викинути з села коршми. На місці церков поставити народні domi, господарсько-фінансові установи тощо... Тільки в цей спосіб я розумію, пане товаришу, поступ та духовно-національне визволення українського народу. А науку Христа оставить жидам, бо він не був українцем, його погляди далекі для нинішнього часу...” В гуртку наших старшин якийсь час запанувала гробова тиша. Здавалось, що всі погоджувались з думкою цього завзятого вільнодумця. По довшій перерві відізвався

один молоденький старшина, якому воєнна хуртовина перервала богословські студії.

„Слухайте, пане сотнику, що я вам скажу. Ви правник, ви знаєте всі кодекси і параграфи, знаєте історію і літературу, і всі інші галузі знання. Словом, ви людина освічена, інтелігент. Перед хвилиною ви виступали проти християнської науки і взагалі проти Бога. Та одне питання вам поставлю: чи знаєте ви добре науку Христа? Або і ще коротше: скажіть мені, хто написав чотири Св. Євангелії, бо це основа християнської релігії. Якщо ви розумієтесь на нашій літературі, то повинні ви знати, або хоч один раз перестудіювати „Кобзаря” Тараса Шевченка. А чи ви, пане добродію, мали в своїх руках Євангелію? Чи ви читали цю книгу? Хто є автором цих 4-ох книг Нового Завіту?” — Замінявся сотник-ліберал, і каже: „Та якийсь апостол написав ту книжку”. — „Отож бачите, — каже молодий богослов-старшина: ви навіть не знаєте, хто написав чотири книги Св. Євангелії, а що ж вже говорити про те, що там написано, яка там ідея! Як ви можете криткувати науку, якої зовсім не знаєте?” Ці слова порушили до живого „вченого не довченого” пана сотника, але на цьому й обірвалась дискусія. Ніхто зі старшин не чув вже більше його „поступових наук”.

I. Цю інтересну розмову розказував авторovi цих рядків наочний свідок цієї розмови. Якби так заглянути в душу сьогоднішнього українського інтелігента, чи взагалі пересічної нашої людини, то часто побачили б ми подібну картину до вище поданої розмови з 1919 року. Одні не знають Христа та Його Св. Науки, бо не мали в житті змоги запізнатись із нею. Інші не знають Христа, бо їм вигідніше жити без Христа. Один Святий уложив коротесеньку молитву, яку назвав „молитвою навернення”: «Господи, подай, щоб

всі люди Тебе пізнали!» Він казав, що коли б люди знали більше про Бога, то було б багато менше атеїстів і безвірників на світі. Бо камінь не полетитьскорше до землі ніж людське серце полине до Бога, якщо Його пізнає. Бо хто ж не любить добра, краси, світла, чесноти, гармонії і ладу, — а Бог є джерелом цього всього. Нинішня наука збагнула найбільші таємниці природи, розбила атом, але під релігійним оглядом людство стойть так само, як у часах нашого літописця Нестора, чи відкривця Америки Колюмба. А тимчасом Св. Письмо каже виразно: „Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього” (Іоан. I, 3). А ще наглядніше каже дальший рядок: „Бо ми в Нім живемо, і рухаємося, і існуємо”. Або: „Пізнайте правду, а правда висвободить вас” (Іоан. IV, 31).

Тієї Христової Правди треба нинішньому світові якнайбільше. Не нових покладів золота, чи урану, не скорших від звуку літаків, не сенсаційних винаходів для вигоди людини, а Христового Слова треба нинішній людині. Того слова, про яке сказав Сам наш Спаситель: „Небо і земля минуться, але Мої слова не минуться” (Лк. XXI, 34). Часто приходить на думку: яка шкода, що до залі заїдань Об'єднаних Народів в Нью Йорку ніхто з учасників-дипломатів не принесе найсвятішої книги світу, перекладеної буквально на всі мови, — Св. Євангелії, і не скаже делегатам із усіх країн світу: панове, розкрийте і перестудіуйте цю достойну книгу, а багато легше розвяжете не одну світову проблему. Або: панове, чому ще й досі в нашій багатоповерховій „коробці сірників”*) — нема християнської каплиці, ані знаку Розп'яття?

*) Як відомо, модерний будинок Об'єднаних Націй своєю будовою нагадує поставлену дном коробку сірників...

І. Одно стародавнє оповідання каже, що Індійський король Тапсетин мав незвичайно велику бібліотеку, яку одній людині було трудно прочитати. Він скликав своїх писарів і звелів скоротити ці книги, вибираючи з них те, що було наймудрішого в них. Вчені писарі виконали королівський наказ і скоротили всю мудрість бібліотеки до 50-ти книг. Але королеві було важко прочитати і це. Він дав приказ зібрати все те в одну книгу... Писарі ніяк не могли того виконати. На щастя, був на королівськім дворі християнський слуга, що вирятував з біди писарів. Він приніс королеві книгу Св. Євангелії, кажучи: мій пане, читай цю книгу, а будеш мати найвище знання у світі.

Св. Євангелія це книга вічного і щасливо-го життя для кожного. Тому щонеділі пояснює її священик у церкві.

Чи ми поза молитовником (а може й молитовника у нас нема) маємо у хаті яку релігійну книжку? Чи ми читали коли Св. Письмо? Чи купуємо релігійні книжки, або часописи? Чи може наш священик сам зі своєї кишені платить за церковний часопис, бо в його громаді ніхто не хоче купити свого церковного часопису? (Знаємо й про такі факти). Чи може належимо до тієї категорії людей, як цей батько і мати одної дитини. Малий Івась зауважив, що одна книжка зі святыми образками завжди лежала на однім і тім самім місці. Дивне йому було, бо батько і мати читали і переглядали різні світські журнали й книжки, а тої книжки не рухали ніколи. Одного дня він узяв цю книжку і дуже сподобав собі святі образочки в ній. Він спітав батька: тату, чи ця книжка є Божа? — Так, — відповів батько. — Ага, то я вже знаю, чому ви її ніколи не читаєте. Ви не рухаєте того, що до вас не належить...

Запитаємо душі свої, чи поглиблюємо ми своє релігійне знання, напр., читанням церковно-релігійних книг, передплатою своїх церковних журналів? Чи сердешні звернення наших пастирів, нашого Духовного Проводу щодо цьогопадають на добру землю, чи може на тверду скелю матеріалізму, збайдужіння щодо проблеми вічності? Щодо цього, здається, ми, православні українці, чи не на останньому місці поміж іншими християнами світу... Наслідки такого легковаження нашого духовно-релігійного росту — невеселі, понижуючі нас перед самими собою і Богом. — Хто має вуха, нехай слухає. — „Хто Мене знайде, цей знайде життя і черпатиме спасіння від Господа свого” (Приповіті Соломона VIII, 35).

V. НАЙКРАЩИЙ ІЗ СИНІВ ЛЮДСЬКИХ

Один новітній маляр зробив незвичайну картину: вулицями великого міста іде Син Божий, Христос. Іде так, як ішов Він 19 століт літ тому, несучи важкий хрест на своїх раменах. Іде в терновому вінку, минає багаті крамниці, багато прибрані виставові вікна, модерні готелі, галасливі бари — і ніхто не звертає на Нього уваги, ніхто не пізнає Його. Деякі думають, що це якась невдала реклама, інші просто здигають раменами, немов питаютимо: чому поліція дозволяє на таку сенсацію? Так більш-менш виглядала б поява Христа року Божого 1960-го на вулиці і нашого міста, де ми живемо. Незнаний Христос! Непізнаний Господь!

А тимчасом це зasadніче питання дивує нас. Від пізнання Христа залежить у великій мірі наша віра, наша християнська свідомість, наша особиста праведність. Нинішню бесіду посвятимо глибшому пізнанню Христа, а саме: як Бога і як людини. Дамо скромну відповідь на безмірно велике питання: хто є Христос? Хто є Той, за Яким ідуть так відано і вірно мільйони найкращих людей світу?

1. Христос, — це Бого-чоловік. Правдивий Бог і правдивий чоловік в одній особі. Не легендарна (видумана) особа, як кажуть атеїсти. І не високо геніяльна людина, найбільший реформатор світу, як кажуть деякі протестанти. Ми твердо віруємо, що Христос є правдивий Бог, рівний Отцю і Духові, а тілом — Син діви Марії. Гостро відкидаємо протестантизм; що в тій основній правді віри

пішов дуже вбік, так що в результаті згубив Христа. Багато протестантських сект уважає Христа незрівняним проповідником Божого слова, ідеальною людиною, найбільшим генієм світу. Ми кажемо, спираючись на Св. Письмо, що Христос є правдивим і споконвічним Богом. Ми беремо буквально, а не переносно (образно) слова св. євангелиста Іоанна: „Так бо Бог полюбив світ, що дав Свого Сина Єдинородного, щоб кожний, хто вірує в Нього, не загинув, а мав життя вічне” (ІІІ, 16). Що більше: „Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього” (Іоан. I, 13). На суді перед жидами питає Христа найвищий архиерей жидівського народу: „Заклинаю тебе на Бога, скажи нам, чи ти є Христос, Син Бога живого?” — і відповідь була: „Так ти сказав”. — Дальші докази надприродного походження і Божества Христа: Він прощає гріхи в Своє власне ім’я; Він зміняє жидівські закони й звичаї — у Своє ім’я; Він творить чуда — в Своє ім’я; виганяє злих духів — в Своє ім’я. Тільки один Бог може таке чинити! Не згадуємо тут про найбільше надприродне діло: воскресіння Христа, цю найбільшу печать Божественного походження Христа.

Блаженний Августин, великий учитель Церкви, роздумував одного дня над цією великою тайною Бога й людини в одній Особі. Сидів над берегом океану, слухав шуму морських хвиль і думав. Утомлений, заснув, і мав таке видіння: приходить до нього ангел і каже йому: „Августине, зроби пальцем ямку у піску, візьми морську мушлю і перелий всю воду із моря до тієї ямки . . .” — „Ta ж це неможливе”, — заперечив Августин. А ангел йому каже: „Знай, що скорше переллеш безкрає море у цю малу ямку із піску, ніж збагнеш цю велику тайну Святої Тройці, про яку довгими днями і ночами думаєш!”

ІІ. Другу частину нашого розважання присвятимо відповіді, що Христос є також правдивий чоловік. Перш усього, це була особа найбільшої святости і найкращого характеру в цілій історії людства. Через 19 століть найбільші і найменші людські уми, як приятелі Христа, так і Його вороги, розсліджували все життя Христове. Причім вороги старалися знайти хоч найменшу плямку в характері Христа. Але донині не змогли цього зробити. Тільки один Бог є без найменшого блуду! Завзятий атеїст Руссо мусів сказати таке: „Один Христос заслуговує на найбільший подив і на любов”. А другий відомий безбожник, Давид Штравс сказав: „Ніяка людина не змогла ані дорівняти Христові, ані Його перевищити!”

Ми дали слово двом найбільш „науковим” атеїстам світу, поминаючи, річ ясна, большевицького „спеціаліста” від безбожництва, Ярославського. Він у своїй пародії „Євангелії безбожництва” тільки повторив і систематично впорядкував західно-европейських вільнодумців.

Дальше, як людина Христос був абсолютно без найменшого закиду. Без самолюбства і людської гордості. Приклад найбільшої покори. Глибоко вирозумілий на людські немочі, повний співчуття людської недолі. У Своїй місійній праці Він уживав найбільш приступних форм проповідництва. Просто люддя, як і високоосвічені жидівські книжники — всі подивляли бистроту Його ума. Хіба один Бог міг так навчати! Христос ніколи не сумнівався в тім, що навчав, ніколи не хитався. Що більше: наперед передбачував і виявляв людям майбутні події. Як про Себе Самого, так і про долю жидівського народу. Він мав всі прикмети людини: плаче над гробом Лазаря, важко боліє над матір’ю з Наїн; бере участь у весільній гостині. Вияв-

ляє гнів і обурення, проганяючи купців з єрусалимського храму, перевертає їм столи з товарами і грішми.

ІІІ. На цьому місці хочемо порушити одну оригінальну тему, яку чогось мало згадують духовні письменники, за ними церковні проповідники у своїх духовних науках. Це тему про патріотизм Ісуса Христа. Найбільш благородна прикмета людини, як члена людської зброноти-народу, це патріотизм. Це святе почування любові до свого народу. І це почування, або інакше патріотизм, любов до свого народу, до своєї національності, не були чужі Христові! Хочу на цю рису Христового характеру звернути спеціальну увагу. Ми абсолютно замало присвячуємо уваги — на мою думку — любові Христа до свого рідного народу і краю! Немов забуваємо, що Він був чистокровним членом жидівського народу. Повний Його родовід поданий у Св. Євангелії з надзвичайною точністю. Так, Боголюдина Христос Ісус був великим патріотом свого народу! Посилаючи 12 Апостолів на проповідь Свого слова, Він виразно каже: „На путі паган не ідіть, до самарійського міста не заходьте, але ідіть перше до заблудших овечок дому Ізраїля” (Мт. X, 5-6). В першу чергу ставить свій народ, і аж тоді, як жили відкинули Його благовістя, Він посилає Свв. Апостолів до паганських народів. Засліплення рідного народу доводило Христа до плачу і сліз. Плаче, побачивши востаннє святий город Єрусалим, бо бачить його повну руїну. Бачить, як римський ціsar Тит, 37 років по Його смерти на хресті, здобуде й зруйнує це мільйонове місто. 60 тисяч Жидів помре зі самого голоду і спраги! Сто тисяч буде убитих, 97 тисяч піде в неволю. Цю сцену страшної руїни бачив Христос накоротко перед своєю смертю, коли сказав до заплачаних жінок: „Дочки єрусалимські, не

плачте надо мною, а заплачте над собою і над дітьми вашими" (Лк. ХХІІІ, 28). Подібні вияви жидівського патріотизму бачимо і в св. апостола Павла, що найбільш величався тим, що „походить з насіння Авраама”. А видачі також близьку загаду-кару над своїм народом, важко над тим боліє. Просить Бога, щоб краще його самого відлучив від Христа, ніж своїх співбратів, жидів. Під час своїх численних місіонерських подорожей по багатьох краях тодішнього світу, св. Павло в першу чергу звертався скрізь до своїх братів по крові, до жидів, і аж опісля, ними відкинений, проголошував Христову благовістъ паганам.

Закінчуочи все сказане про Христа Ісуса, бачимо, що це була дійсно історична особа. Новітня історія признала це, як безперечний факт, починаючи літочислення від народження Христа. Навіть явно атеїстичні держави, зокрема демонічний СССР, не змогли змінити цього християнського курсу в історії світу. Не годні були замінити Христа у своєму большевицькому календарі ані Марксом, ані Сталіном. Хоч були запеклі спроби в перших роках большевицької революції — зігнорувати, або й вичеркнути з календарної схеми числення начальну дату: року Божого... від народження Христа. З одного боку це доказ, що Христос — це історична особа, а не якийсь міт, легенда, або й видумка, як кажуть большевики, а перед ними ще — це саме казали атеїсти. З другої сторони це доказ неземного Божеського походження Христа Господа та віковічності, повсякчасності Його Царства на землі й в душах людських.

Христос, будучи Богом, проживав між нами як людина, як Бого-людина. Він помер людською, фізичною смертю на хресті, правдиво й жахливо відчував усі болі розп'яття. Ця жахлива форма смерти-вбивства людини

була знана лише в жидів. Вона була заборонена законами римської держави супроти громадян Риму. Жидів уважали римляни за „чужинців”, як покорений зброею народ, як окуповану територію. Тому й Христос, як „жидовин”, помер такою важкою смертю на хресті. В цей спосіб був завершений останній розділ земного життя Спасителя, цього „найкращого із синів людських”. Смерть, що наступила в маєстаті терпінь та крові „за друзів своїх” (Іо. XV, 13). Смерть, що зродила найбільше чудо світу — воскресіння Христове із мертвих.

VI. ХРИСТОВІ І НАШІ БАЖАННЯ

Один письменник задумав описати життя й діла славного вождя, але так, щоб все подати якнайкоротше... Що більше, так написати, щоб там було подане тільки одне слово, але таке, щоб у тім однім слові містилося все про славного чоловіка. Довго думав цей письменник, яке б то слово вибрati, але ніяк не зміг цього зробити.

Те, що неможливе було для того письменника, зовсім легке для нас, як би ми в однім слові хотіли сказати все те, що знаємо про Христа Господа, Його святе життя і навчання. Головно ж про Його блаженну смерть на хресті. Все те, що знаємо про Христа, ми можемо зібрати в одне-одніське слово!

Яке це слово? Хто його сказав? Сказав це слово — Бог, а вірніше — Бого-чоловік, Христос, і сталося це в останній годині Його життя на землі. Він Сам замкнув, змістив усе Своє життя, всі Свої бажання і надії, всю Свою любов, всю Свою душу — в однім, єдинім слові!

Це сталося на хресті, тоді саме, як Син Божий Своїми зболілими устами промовив до своїх приятелів і ворогів: жажду! Кажуть, Святі Отці Церкви (найбільші церковні авторитети), що, вимовляючи перед смертю це слово „Жажду”, Христос зовсім не думав про земну воду-напій, щоб заспокоїти свою спрагу, а говорив про іншу „воду”, Христос думав і її просив. Це було велике Христове бажання, всеобіймаюча думка, любов, хотіння Христа — освячення, спасіння душ людських. Для цієї ідеї Христос став людиною і помер задля неї.

I. Як би так на місці св. Євангелії вложить одну тільки картку, а на цій картці написати одне тільки Христове слово „жажду”, то це також була б Євангелія! Бо яке є значення слова „Євангелія”? Це по-грецьки „Добра Новина”, радісна вість, благовістя. А якою ж доброю, якою великою, якою радісною вісткою для неба і для грішної землі було предвічне рішення Пресвятої Тройці, щоб Єдинородний Син Божий прийняв людське тіло, став людиною і за грішний світ помер на хресті? Це відвічне бажання, в годині смертної агонії Божого Сина на хресті — було оформлене, охоплене словом: жажду! Тобто: хочу, прагну, бажаю спасіння і щастя для всіх людей. Тим великим бажанням відкуплення і освячення людини було сповнене все єство Богочоловіка, Христа, від Воплощення аж до останнього Його віддиху на Голгофі. Тому саме важко зболілі уста Спасителя на хресті вимовили ще раз востаннє це відвічне хотіння, прагнення Божого Сина: „Жажду!” В цьому слові, — кажуть слушно Свв. Отці Церкви, — криється вся програма Христа, зміст Його св. Навчання. Програма Його царства на землі і в душах людських по всі віки. Це слово „Жажду” керувало всіма думками, словами та ділами Спасителя через ціле земне Його життя.

Що так, а не інакше треба розуміти це передсмертне слово Спасителя на хресті, кажуть нам слова Самого Христа Ісуса. Одного разу, коли Христос перебував в Самарії, сів Він утомлений біля криниці Якова, глибоко задумавшись. З тієї задуми-молитви збудила Його жінка, Самарянка, що прийшла по воду. Христос, побачивши холодну воду у посудині, сказав до жінки: „Подай мені води, жінко!” Це були слова Христа, як людини. Словеса втомленого, спрагненого Учителя. Але в цю мить, як кажуть Свв. Отці, уступила, за-

мовкла людина-Христос, а промовив Христос-Бог: „О, жінко, як би ти знала, хто є той, що з тобою тепер говорить, то ти просила б його води живої, на життя вічне!” А ще виразніше про цю „живу воду” сказав Христос у Своїх словах: „Коли хто спрагнений, нехай прийде до Мене і п’є!”

ІІ. Слово Христове на хресті „жажду” було змістом і програмою усього життя і діяльності Сина Божого на землі, кажуть Свв. Отці Церкви. Підемо ще дальнє, коли скажемо, що все людство, що навіть кожна людина, від колиски аж до гробу, повторяє те слово Спасителя „Жажду”. Прагну, хочу, бажаю — голосять через усі віки старі й молоді, хворі й здорові, бідні й багаті. Хочу, бажаю, прагну заробити на хліб насущний, виховати свої діти; заробити гроші, купити собі хату, авто. Хочу здоровля, сили, признання і слави. Хочу мати спокій і вигідне життя на старі літа. Хочу бути першим у громаді, бути корисним для свого народу, або бути його шкідником і руйніком. Хочу-хочу-хочу, на всіх стежках і дорогах життя чуємо те слово. Рано, вполудень, увечері й опівночі. Воно веде нас до праці і до відпочинку. В цьому слові є зібрана вся програма і ціль життя людей, добрих і злих.

Це слово хочу-прагну-бажаю веде одні народи до поступу, до добробуту і щастя громадян, а інші до гнету і терору. Хочу спокою і справедливості між народами світу, а з іншого боку чуємо шекельне: хочу-прагну-бажаю понести вогонь революції по всьому світі! Сорок мільйонів закованих рабів в Україні і по всіх просторах СССР розсіяних, удень і вночі просяять Творця неба і землі: хочу-прагну- бажаю вільного життя, волі і свободного ладу на своїй прадідній землі. Хочу повороту з далеких заслань на рідні і дорогі руїни, до своїх сіл і міст. Хочу-прагну,

жду-виждаю дня Воскресіння своєого народу і його Церкви-страдниці.

ІІІ. Як бачимо, та остання хресна молитва Спасителя на хресті, те Його останнє моління „жажду” — це водночас голос, це бажання, це моління усього світу! Усіх людей землі, усіх народів, по всі віки. В цій найкоротшій молитві Спасителя „жажду” знаходжу і я свою молитву і просьбу до Бога. У цьому слові також і програма моєго життя. Яка вона є? Чого я прошу-хочу- бажаю? Що є моїм ідеалом життя? По якому боці я стою? По стороні добрих, чи лихих бажань? Шляхотних, чи низьких? Христос нас навчає, чого нам бажати для душі і для тіла, для дічасного і для вічного. Нехай наші бажання будуть згідні з Христовими, опромінені вірою в Бога.

Великою ціною заплатив Христос за Свої і наші бажання. За Своє і наше „жажду”. Не ціною золота, а ціною своїх добровільних і реальних страждань — Він освятив, очистив і підніс до небес наші бажання, наше „жажду”. Старинна українська великопостова пісня „Христе Царю справедливий” зворушливими словами змальовує нам цю велику тайну Христової муки. В тій пісні зібрано в одно і глибину Богословія і висоту побожних почувань нашого народу в обличчі хресної муки Христа, тієї благословенної Муки, що дала світові і нам найбільше благословення. Муки, що сокрушила серця, що освятила й очистила, обожила бажання людини, що змила гріхи наші й поконала саму смерть.

VII. НА ХРИСТОВІЙ СЛУЖБІ

„Яке чудове соторіння — людина! Яка вона шляхетна у своїому розумі. Яка необмежена у своїх здібностях! Яка прекрасна в своїй поставі та в своїх руках. У вчинках людина подібна до ангела, а в думках до самого Бога! Краса світу, вінець всього, що живе”... Такі надихненні слова про найкраще твориво рук Божих, людину, читаємо в славному творі англійського поета Шекспіра, в його безсмертному „Гамлеті”.

Подібні слова, але ще з більшим притиском, треба б сказати про тих людей, що все своє життя посвятили, щоб служити людині, щоб творити (чинити) її ще кращою, щоб наблизити її до самого Бога, завершення добра й краси. Ці чудові, шляхетні соторіння, що в своїх вчинках подібні до ангелів, які в своїх руках та поставі повні гідності й надземної краси, — це слуги Божого престола, священики. Це ті, що всенікє своє життя посвятили на Христову службу. Вони разом із Христом радіють і страждають під тягарем своїх нелегких душпастирських обов'язків. Вони одні можуть повторити слова Св. Павла: „Живу вже не я, але живе в мені Христос”.

I. Ісус Христос це перший священик Нового Завіту. Він покинув золотий престіл у небі, покинув Свого Небесного Отця, щоб стати Пастирем і Вчителем поміж своїм любим народом на землі. Він жив на ласці людей.

Його очорювали, гонили, а накінець розп'яли на хресті. Але Ісус приніс спасіння людському родові, Він воскрес у славі, засів

знову праворуч Свого Небесного Отця.

В славі і в пониженні, в постійній праці і в забутті, священик все вірний Христовий слуга, найкращий Його послідовник і ученик. „Я вибрав вас, ви друзі Мої, живете вже не ви, а Я живу в вас; хто вас слухає, той Мене слухає”.

Святий Отець Золотоуст у своєму творі „Про Священство” каже таке про священиків: „Бог покликав нас до цеї гідності, щоб ми були посередниками поміж Богом і людьми; пастирями, що пасуть і стережуть вівці, а загублені відшукують; щоб ми були рибаками, які ревно закидують сіті, сторожами, що дбайливо пильнують стада; отцями й учителями, що повірені їм діти вчать, пильно виховують, для Бога здобувають, спасіння їм забезпечують”. — Слід згадати, що саме за цим останнім висловом Св. Отця Івана Золотоуста — у Св. Православній Церкві від найраніших часів і посьогодні — називаємо священиків „отцями”, церковними провідниками та вчителями.

Дорогою йде двоє людей, розмовляють про всячину, аж ось надійшов священик. Минаючи його, один з них зняв шапку й сказав слова привітання, а другий пройшов повз нього мовчкі, а потім сказав товаришеві: „Чого ти кланяєшся цій особі, ти зовсім її не знаєш!” — „Такий він чоловік, як і всі інші, проте ти зовсім не дивуєшся, як при війську жовнір поздоровляє старшину, хоч уперше його бачить”, відповів перший і продовжував: „З чисто людського погляду, священик така сама людина, що й ми обидва. Але дивлячись на нього з релігійної точки зору, воно не так. Священик для віруючого православного християнина — це такий високий ступінь, якого жоден президент не має! Очевидно, він не має власти посадити когось до в'язниці, арештувати, покарати тощо, бо йо-

го влада чисто духовна. Він перемінює хліб і вино у Пресв. Тіло й Кров Господню, значить — чинить таке діло, яке самі ангели в небі не гідні доконати. Тому, переходячи біля священика, я завжди перший його привітаю. Нарешті так скрізь чинять всі культурні народи, чого ж би я, українець, мав би стояти нижче в очах інших християн?" Той, що не вклонився священикові, замовкі задумався. Можливо, в душі призвав рацию товаришеві.

Суть справи не міняється від того, чи священик високо, чи не дуже високо освічений. Святих Апостолів та їх учеників глибоко шанували віруючі в Христа не за їх високі „наукові ступені”, не за їхні громадянські заслуги, не за їхнє знання свого ремесла, або за їхні надхненні науки, — але лише тому, що це були віддані особи на Христовій службі.

ІІ. Чому в нас мало кандидатів до священичого стану? Причин такого положення чимало. Звернемо увагу читача на деякі характеристичні для нас, православних українців на цьому континенті. Усунути їх — не така легка річ, але зменшити ці перешкоди й труднощі, при добрій волі кожного з нас, можна, а то й треба. Щоб наші прегарні храми Божі, збудовані заслуженими й добрими піонерами нашого церковного й національного життя в цій країні, не пішли колись на марне, не розплились в морі „американізації” та модного тепер у нас „пан-Православія”.

Святу Тайну Священства установив Син Божий, як одну із Семи Святих Таїн, на яких спирається все духовне й надприродне життя кожного православного християнина. Хто усуне хоч би одну із Семи Св. Таїн, або свідомо одною з них нехтує, її зігнорує, — той перестає бути у духовній злуці зі своєю духовною Матір’ю, Св. Православною Церквою, а сходить на релігійні манівці. Тайна священ-

ства дає людині багато привілеїв, також багато відповіданості та обов'язків. Першими священиками були Святі Апостоли. Ім передав владу приносити Св. Безкровну Жертву наш Найвищий Первосвященик, Христос. Також дав їм інші ласки, як: подавати вірним Свв. Таїнства, їх навчати. По смерті Свв. Апостолів ця духовна функція перейшла на інших — на єпископів, від них на священиків.

Колись, у давнину, на старій Україні-Русі, а навіть недавно на Рідних Землях, було найбільшою честю для батьків, для української родини, для всього села або містечка нашого — дати своїй Церкві і своєму народові свого сина на Христову службу. Батьки гордилися, що їх син — священик Бога й свого народу. На жаль, на цьому континенті багато духовних вартостей стратило своє давнє значення. Добробут, уживання приємностей і багацтв цього континенту, що називаємо їх коротко: матеріалізмом, причинилося до зменшення поваги й чару священичого стану. Грішний світ, дочасні блага, високий стандарт життя в цій країні — убили в батькох наших юнаках охоту стати Христовими слугами, для Церкви й народу посвятити своє життя! Мало в нас ідейної, готової на труди й жертву молоді, більше не мало в нас ідейних батьків. Найперша школа дитини — це родина, це хата, це батько й мати. Які вони духом і серцем, світоглядом і своїм відношенням до своєї Церкви, такі здебільша й їхні діти. Наші високі Богословські Школи ждуть і закликають кандидатів до духовного стану, а їх кожного року меншає...

Існує ряд причин, які такий загрозливий стан викликали. Вина чи не в кожній нашій громаді, вина — чи не в нас самих! Усунувши ці недоліки нашого громадського й церковного життя, усунемо тим самим і нехіть, байдужість, а то й остраки нашої молоді іти

в ряди робітників у Христовому винограднику.

Ось деякі наші недоліки. „Не хочу дати свого сина на жебрацький хліб”... В одній родині кількох синів ходить до середньої школи. Добре вчаться, чесні й релігійні юнаки. Місцевий отець парох стрічає батька цих юнаків і каже до нього: „Як це гарно, що ваші сини добре вчаться у школі, чув я, що хочете дати їх до „каледж”-у, добре робите. Але я ще більше Вас похвалив би, пане Ігнатіє, як би ви хоч одного сина посвятили на священика, віддали на служіння своїй Українській Церкві. Старші отці відходять, немоцніють, а нових обмаль”. „Ніяк не дам свого сина на жебрацький хліб, отче парох! На ласку народу, на поневіряння з кута в кут. В Старім Краю було інакше, там священик був шанованою людиною, мав слово в народі, але не тут, в Америці... Я вже не одне бачив, а ви, отче, також не одне сказали б на цю тему!”...

А ось друга категорія „охотників” до священичого стану, з автентичного джерела (з „Обіжника” УПЦеркви в США, видаваного Проводом тієї ж Церкви для священиків і параф. комітетів). Степан покінчив „гай-スクул”, розглядається за роботою. „Може б ти, Степане, замісьць іти до «шапі», замісьць лакомитися на скорий заробіток, пішов до Духовної Школи, став священиком нашої Церкви”, питає його отець парох. „Може й так було б добре”, сказав і став студентом Духовної семінарії. — За якийсь час знайшов собі дівчину та й каже своїй майбутній дружині, що це гарно буде, як вона стане „добродійкою”, пані-маткою... „Ані не думай, щоб я вийшла заміж за тебе!” — відповідає йому дівчина. «Не хочу бути жінкою „низкої категорії” в парафії, бути на язиках і на ласці наших людей, кланятися їм, боятися кож-

ного свого слова... Скоріш вийду заміж за робітника, за того, що розвозить хліб або молоко автом, він буде мати більше пошани й заробітку, як український православний фадер»... — Почув це отець парох та й каже молодому богословові: „Але ж, Степане, священича праця — це не надія на високі заробітки, це не срітська кар'єра, не „бізнес” у матеріальному значенні цього слова, але це висока служба Господеві й своєму народові!”. — „Знаю це, отче парох, але в мене не має сил і охоти стати „мучеником” за високі ідеали, а на додаток — моя дівчина каже, що мене покине”...

ІІІ. З різних боків можна дивитися на священичу службу, її радощі та смутки. З боку історично-суспільного, це свята Божа установа, яка пережила близько два тисячеліття. Вона дала українській нації високу моральність та глибоку духову¹ культуру... Це релігійна інституція, яка впродовж довгих століть була єдиним чинником, який зберігав душу нашого народу, зокрема ж в часах його національного й державницького лихоліття. — Священик, з релігійного й надприродного становища, — це Богом обрана й печаттю Св. Духа освячена людина. Священство — це духовне товариство людей, Благодаттю Свяченства означених, що веде свій народ, Христову Церкву на землі, шляхами Божого Закону. Священство учиТЬ, веде й освяЧУє своє стадо в імені Христа, під проводом наслідників Свв. Апостолів, Православних Владик. Це духовна армія Божих обранців, що близько дві тисячі років веде боротьбу з ворогами Христового Царства на землі. У наші дні на цьому континенті — це найбільші противники матеріалістичного світогляду, проповідники й оборонці евангельських чеснот та християнського світогляду — в родині, в громаді-парафії та в своєму

українському народові.

Щоб праця священика була успішна, по виразній волі Христа, він один являється духовним учителем, провідником і батьком своєї громади. Божественний Основник Св. Церкви сказав ясно й твердо: „Хто вас слухає, той Мене слухає, хто погорджує вами, той погорджує Мною” (Лк. X, 16). По відначальному навчанні Св. Православної Церкви мирияни, вірні — мають свої окремі функції в парафії, чисто допоміжного характеру. Лише священнослужителі духовні зверхники у своїй громаді. Вони отці, а не „слуги” в парафії. Де цього синівського відношення вірних до своїх душпастирів немає, там викривлене саме основне поняття Св. Православ'я! Така парафія — це скоріше якесь „релігійне товариство” християн, яке само складає „церковні” закони, статути, яке „вoleю народу” приймає або звільняє свого священнослужителя... Саме в таких „демократичних” громадах священик (часто його дружина) вже на цьому світі переходят пекло дочасних терпінь і злиднів щоденного життя, непевности про своє і своєї родини завтра, також без жодної забезпеки на старші роки. Для них, частенько, хіба чужинці, а не свої однокровні мають ласкаве слово, зокрема тоді, як священик у старших роках, знеможений довголітньою працею для своєї Української Православної Церкви. Саме ця сумна перспектива відганяє в нас молодь, відстрашує її від прийняття духовного стану. „Що буде зо мною по шістдесятці?” — ставить неодин кандидат до духовного стану тривожне запитання. Кожний робітник у тому віці має забезпечене, має спокійне життя, — лише не священик Української Православної Церкви на цьому континенті!

Праця душпастиря важка й відповідальна, і не для почестей вона, не задля матеріаль-

них благ, а для одного Христа Господа. Саме тому життя священнослужителя частенько подібне до життя божественного Учителя, подібна „вдяка” народу, таке саме „осанна”, а потому „розпні його”... „Велика, багатогранна, незмінна й безконечна праця священика”, — каже Св. наш Отець Єфрем Сирійський. З усіх Божих призначень — першим щодо ваги й значення у поширенні Христового царства на землі — є призначення священика. „Не ви мене вибрали, а я вибрав вас”, — ці Господні слова мають безпосереднє відношення до слуг Божого престолу. Сам Христос вибрав їх з-поміж тисяч Своїх дітей, поставив їх провідниками та вчителями Свого народу. Їхній подвиг і зміст життя — освячення і спасіння душ повіреного їм стада, все інше — чисто побічне й другорядне. Без священства не може існувати Христова Православна Церква на землі. Воно — кров і мозок Церкви, воно, за євангельським словом — „сіль землі”, світло для світу

Кого Спаситель кличе до Своєї служби, нехай радо послухає Його заклику, дарма, що на Христовій дорозі більше терня, як рож. А ті, що довгими роками несуть хрест своїх церковних обов'язків, за Своїм Учителем колись повторяють: „Отче, я довершив діло, що Ти дав мені виконати” (Ів. XVII, 4). Вони виконують спасенне й високо-почесне діло служіння своїй Церкві та народові, започатковане на старій і благочестивій Україні-Русі ще Святым і Рівноапостольним князем нашим Володимиром Великим. Ось його молитва за свій охрещений народ: „Боже Великий, Котрий створив небо й землю, глянь на своїх людей; дай їм, Господи, пізнати Теbe, Правдивого Бога... Закріпи в них віру праву і незмінну. Мені поможи, Господи, на супротивного ворога стати, нехай надіюся

на Тебе і на Твою власті, і нехай перемагаю
ворожі підступи його”.

Це також наша щоденна й повсякчасна мо-
литьва до Господа — за свою Церкву, за її
Ієрархію, за наше духовенство й за всіх по-
божних, у Бога віруючих та виконуючих свя-
щенні заповіти своїх дідів і прадідів, україн-
ських православних християн, по всьому сві-
ті сущих.

ЗМІСТ

I. На стежках і манівцях життя	7
II. Сфінкс життя	14
III. Ключ до вічного життя	17
IV. Чи ми знаємо Христа?	21
V. Найкращий із синів людських	26
VI. Христові і наші бажання	32
VII. На Христовій службі	36

